

nejlatinějšj spis obrázkowj k rozšíření užitečných známostj
 pro Čechy, Morawany a Slováky.

Číslo 46.

Wychází každou sobotu.

1855.

Veliká poušť Sahara w Africe.

Nejmenší veliká písečná poušť w Africe, co
 do prostřanstwí swého nemnoho menší než polowice
 Europy, a téměř třikrát širší než středozevní moře,
 gmenuge se Sahara, kteréžto arabště slovíčko wy-
 znamenává tolikéž co poušť čili pustotina. Mů-
 že ona opravdu a nenepřípadně považowati se ga-
 to písečné moře, magij své zátoky a zálivy,
 gakoby poboční výstřelky, t. pouštky méně divé a
 gednotwárné, nápodobně též ostrowy rozličné we-
 líkosti s aurodnými náwami a lučinami, kteréžto místa
 w gazyfu lidí tamějších o a sy se gmenugj. Rur-
 dost těchto míst tudý powstává, že magj hognoš
 studničné wody, kteréž z blížkých hor we studnicích se
 shromážduge; neboť dešt tu, gakož i w samé poušti,
 nikdy nepršíwá. Nejhlavnějšj plodina těchto tráv-
 natých míst gesh datlowá palma; a wšak píwa a
 ponebí i seti pšenice připauštj, ačkoli obywatelé
 čimto méně se žanášegj. O a sy ležej na východní
 straně pouště mnohem gsau auronějšj, nežli na
 západní. Poušť Sahara wlastně gesh gen částka
 pouště gesh mnohem wětšj a rozšířenějšj, wsta-

hngjej se daleko do Arabie a audolím řeky Nilu i
 mořem rudým na tři nerowných dílů rozdělené; ne-
 boť celé toto prostřanstwí w okřesu země našj co do
 přirozené powahy své welmi gesh sobě podobné, ne-
 rcili rovné. Gednawše o pouštích asiatských giž we
 40tém čísle listů těchto, a podobnawše při té příle-
 žitosti něco i o poušti Sahare, připomeneme zde,
 k doplnění předmětu tohoto, w frátčosti což gesh dů-
 ležitějšj a paměti hodnějšj.

Sahara čili africká částka veliké arabště-
 maurické pustiny, běžným počtem okrášlj něco přes
 500 zeměpisných mil zdělj a asi 144 mil širíj. Plas-
 wnj znamenj čili wyznačná wlastnost gegj gesh drob-
 naučty písel, gegj Slováci w lhtích, sdež on, o-
 wšem w menší hognošti, oloso Galasse, Sobotice a
 g. se nalezá, gmenugj homol (Hugland). Wřstwa
 tohoto, powrch země pokrýwagjejho a nejménějšj
 wětřkem porád semotam wposauwaného wjstu neuj
 wšudy stegná, nýbrž někde hrubší, a gude tenší.
 W wjstu tomto obycněně nic uerone; místy wšak
 předeč w něm se nacházegj některé bolaw, z nichž

gedna, ob Arabůw gmenowaná sſeh, welmi libau a přijemnu wůli wydává, aſt gaſo u nás materi daupla, giná paſ, welmi oſtrá a bodláčitá, doſti chuťnau pji welblaudům podává. Gſaut tam geſt i něſteré giné, welmeš owſſem nehogné a nepatrné roſtliny.

Na něſterých miſtech nalezagi ſe ſtáda owce, kozy, anobří i krow, hledagiejch po nj ſtronné poſtravy: ſic giná a neyobyčegněgi očíu naſſim nie giného ſe neywyſtuge, leč puſtě chluny a kopce nafu-peného wětrem piſtu, gež Arabowé „pauiſti bez wody“ gmenugi, kterýžto wýraz w ohniwé obraz-noſti gegich i hned wzbuzuge obraz neſmírného zádu-ſtého horka, aupluého neboſtatku roſtlinſtwa a bá-žeň před hroznau ſmrtí přjcinau neboſtatku wody. Zwláſtě paſ západnj částka Sahary této dofonále puſtě powahy a twárnoſti geſt, kteráž proto wſſim právem za neywertſſi a neybezpečněgſſi puſtinu na celém okreſu zemſtém ſe poſlává.

Ke zwláſtním wlaſtnoſtém těchto pauiſti přiná-leží hognoſt ſoli, kteráž wſſudy na powrchu země ſe wyſtá.

Wimo giž nahoře dotčená zwjřata nalezagi ſe w Sahare i piſtroſi, ačoli w menſſim počtu, nežli w západnj Africe; zwláſtnj druh žazel toliſež w trawnatých miſtech ſe plahoč; oſtatně přjcinau ne-boſtatku roſtlinſtwa a wody žiwociſtwa této částky země naſſi co do počtu a rozmanitoſti nad mjru geſt ſtronné a ubohé.

Promyſlnoſt a přjcinliwoſt lidſtá uměta naxo-ſledy přemoci přeláží, kterýž ſpogenj a obchodu lidſtému ſtrže tuto neſmírnau pauiſti ceſtu zawalo-waly a ge taťorka nemožné činily. Odwážliwj ſup-ci pronikli i ſtrže tuto bohopuſtau puſtotinu. Giž w neydwádněgſſi době, poſud to z historie přjbehů a de-gin lidſkých wjme, ſupecké ſpolky, gmenowané w ga-zyejch wýchodnjch karamany, ſtrže tuto pauiſti ceſtu ſonaly, užíwagje k tomu cji welblauda, zwj-ſete ſloženim těla ſvého a powahan ſwan, ſjſau, učeliwoſti, ſtržmoſti atd., k tomu nad mjru způſo-bného, anobří gafoby proto ſtvořeného, bez gehož pomoci by člověk do wnitřku té takowé puſtě ni-ſbý odwážiti ſe nemohl. A wſſak i ſ pomoci tohoto zwjřete a při wſſi opatrnoſti, giž ge blaudoſtrwan-líwá žuſſenoſt wyučila, muſegi ceſtugjej tadyto ka-rawany negednau přjcinau neboſtatku wody neywertſſi nebezpečněſtwej podnikati. Pochybugej ſe uſtawicně ſemotam a wětrem zmjtaný wiſel zaſopá gim začaſtě wſſecky ſlepěge a ſledy obyčegnjch chodnjů čili ceſt; přjmuem gſauce těchto ſlepěgi a ſledů pracně wyble-dáwati, aby nezblaudili, tratj tjm obyčegně mnoho času, taťže záſobu wody ſvé dříve zpotřebugi, nežli ſe k něſteré ſtudni doſtanau, kterýž wůbec na pauiſti této welice gedna ode druhé gſau wzdáleny. Wy-ſuſſené a žbílené koſtry welblaudů i ſonj, kterýž na těchto dálekých ceſtách začaſtě žijnj a hladem umo-řenj padagi, ſlauj gim miſto průwodců a počej-ných znamenj na těchto nebezpečnjch wýprawách.

Giná neſnáž w těchto pauiſtých pocháží od pſ-ſeckých ſlanpů čili oblaků, ſlým wětrem do wjru zatočených a žhuru do powětří wýhnanych. Giž w neydwádněgſſich čaſích ceſtugjej tadyto karamany zá-hubně moci zbařeného žiwlu tohoto negednau trpce okuſſowaly, býwagje gim zaſopány a za žiwa po-ſchowány. Ceſtowatelé, kterýž tyto bržupſné rowi-ny nawſtjwili, wſſichni gednoblauě wypoſagi ſtra-ſliwé přjznaky blížjčjho ſe wichru taťowého a ſpo-ſene ſ njm nebezpečj. Z počátku panuge neyſlowe-

né, ſmrti rovné ticho w powětří a we přjrodě; hned potom zgeruge ſe blede gaſeſi ſwětlo a rozličné elek-trické úſazy, nálež widěti ohromné oblaky piſtu wy-ſtupowati na obzoru. Geſtliže wjtr oblaky tyto w ru-ſtranu, kde ſe karamana nacháží, žene, aniž wjce čas k pomychlenj ſe anebo k autětu poſtačuje; tož wſſichni gezdci ſeſtaupiwſſe ſ welblaudů anebo ſ ſonj doſu na zem twárj ſe wrhagi, zawřjce uſta i oči, aby ſe před záduſtým prachem obránili, kterýž wě-trem přjhnán býwá. Welblaudi toliſež z podobné přjčiny, a přjrozeným pudem do piſtu chrpě ſwé ſtrlagj; gedné ſoni, ačoli negednau giž trpſau žu-ſſenoſti deſátanj, beže wſſi obrany a záſtity tyto hrožné muſky podnikagi, kterýž negednau boleſtnau ſmrtj ſonce ſvého docházejgi. Pomineli nebezpečně-ſtwej, a pozdwihneli ſe umbleny ceſtowatel z tohoto nepřjrozeného položenj ſvého, tož negednau nalezá před ſebau wſſecky ſlepěge dalſſj ceſty dofonce za-wány a gafoby zmažány, okolo ſebe paſ ſpolečnjſt-ſwé mrtwe, přemožené a wyſílené umawenj, ho-ſem, mlobau, záduſſenj. Nadto nadewſſecky, k do-wrſſenj bjdy a neſtěstj geho, wichřicj tau obyčegně i potrawa geho a záſoba wody na žmar přjcháží; ne-bo prach ten tať drobny a tenjčký geſt, že wſſudy, i ſtrže ty neymenſſj dſrky proníá, aniž čeho před njm ochrániti lze. — Silněgſſi wichrowé celá piſtowá mračna ſemotam zmjtagj, a w historii řjmſtě ſe přj-pomjná, že řjmſtě pluk, kterýž gednau na wogne blauběgi do této pauiſtě bylſe odwážily, taťowau piſſecnau wichřicj cele bylſe zaſopány a pochowány; což ſice řjděgi ſe přjcházjwá, pročej i něſterj o prawdiwoſti tohoto řjmſtého podánj pochybugj.

W přiloženém zde obrázku poſuſſi gime ſe před-ſtawiti wyppodobněnj té taťowé piſſecké wichřice a aučinků gegich.

Wplyw ponebj nowého ſwěta (Ameriky) na zwjřata ſtarého ſwěta (Europy).

1) Wepř. Toto dobytčie w přehorkých audo-ſkých pelednj Ameriky, kdež po celé dni w leſinách žuſtává a wěſſim dilem owocem ſe žijj, w nad mjru krátkém čaſu powahu demácjho zwjřete docela utrácj a diwočým kancem ſe ſtává. Přeſidlenj ge-ſo do Ameriky žběhlo ſe léta 1493, a podneš mezi 25° ſew. ſſřky a 45° gjz. ſſřky giž w tať hogněm počtu ſe nacháží, gafo w Europě.

2) Krawa. Potřebuge w Americe hognjch dawků ſoli ſe ſwé potrawě. Pročej přigato geſt za prawidlo, přiměſſowati gi čaſto a hogně frawám ſu pji, nálež rády w určity čas domů ſe wracegj; ſic giná, žanedbáli ſe to, welmi ſnadno ſe rozbjhagi a zdiwočegj. Znamenitý rozbjſ ukazuje ſe we welikoſti wemene, gmenowitě w Kolumbi, kdež ſobě obywa-telé mſela mnohem méně wáží, nežli u nás w Europě.

3) Oſel. Téměr nižádné patrné proměně co do zoſtu ſvého a způſobu žiwobyti podoben není. W okleſj, kdež přjſli mnohými pracemj ſtžen bý-wá a naproti tomu gen ſpatně opatrowánj za ro-dj mu ſe doſtává, ſtává ſe na oko geſtře neſličněg-ſſim a gafoby zařſá, a wſſak při tom při wſſem ſwan europegſtau frotkoſt netrati.

4) Kůň. Docela giná geſt to ſ tjmto zwj-řetem. Nalezáť on w leſjch kaſtany, i brzo pro-náſj na ſobě znaky diwočých zwjřat, t. ſrownaloſt barwy ſwé ſ barwau požíwané potrawy: ſtáváť ſe žagiſtě téměř bez wýmnyſh kaſtanohnědým. Žrátků geſt neyobſtjeněgſſjho způſob gezděnj Kolumbi-

tanů, k čemuž oni své koně hned z mládeji přiučili, a což podobu hodně gest, krot tento tamějššímu přemenu právě tak gest přiměřený, jako našemu sluš.

5) P e b. Růžným proměnám nepodléhá.

6) D w c e. W mýrných ponebích právě tak srovně, jako w Europě, dospívá, nepřonáscege na gewo nijádně snahy po wymožení sebe ze gha podobnosti lidstě. A wšak w horkém pásmě gen s těžkem co domácí zvířte wychováno býti máže. Wlna geho roste něco zdlaňawěgi a poznenábla; a wšak strháli se we slunný čas, rozbił tento welut gest nepatrný; propustili se ale tento čas, přiroda sama sobě pomáhá, zprostitugie zvířte tize geho; načež potom newprůstá rutawě rauno, nýbrž krátká, hladká a swětla srst, nápodobně jako u kóz w témže podnebj.

7) K o z a. Ačkoli u nás obywatelský gest hor, nic méně předce za atlantickým mořem woly raděgi přebýwati w teplých audolských mezi škordillerami, nežli na vysokých remínách a horách. Co do změny powahy své, docela se kráwě rowná.

Plachetnj čili wětrotažný wůz.

Promyslnosti lidstě nížež meze ušžené neglau; onai o wěci možné i nemožné téměř s rownau chitwostí a snahau se pokaušji. Důkazem toho buďiž sledugieji příklad. Dne 28. září m. r. ukazowan w Paríži, a sice za penize, na prostranně gmenowané pole w Maršowém, ležící asi hodinu cesty wzdáły ode středu města, nowý wynálezek t. plachetnj wůz (Segelwagen). Shromáždilo se, galk to obyčegně býwá, k tomuto neobyčegnému diwadlu, weliké množství lidu, bohatých i nebohatých, promyslných i zahálciwých, z čehož takowá tiseň a tlačénice powstala, že k zamezení wěššího nepořádku i policegnj auřad s nástrogi swými dokročiti musli. Tím se stončilo prwnj, weselé děgstwj, pak následowalo druhé, méně weselé. Třístěžuowý plachetnj wůz při newlepšším wětru ani gen z místa se nepohnul. Načež p. Hacquet, wynálezce toho stroge, naganw osmero silných lidj, dal geg z místa postřčiti: potom se wůz ten trochu pohybowal, ale wždy zdlaňawě a negistě. Wlmo to složen wozu tohoto takowé gest, že měl-sliby přigat a užíwán býti, celé ulice, chrámy a wěže by rozestawěny a přestawěny býti musily: což wšedco by gestě galk takž wywěsti se dalo, kdyby gen wůz ten při dobrém wětru běžeti měl! A wšak nic méně tu dobu, podle daného nawěšti, francouzowé kochali se naděgi, že brzo na témže poli Maršowém ginj diw spatrowati budau, totiž powětrnau loď, gij p. Pennor zhotowil. Zpráwu o nj gestě gíme nečetli.

Ztroskotánj korábu Medusa.

Když po uzavření míru r. 1814 francouzské magetnosti na pomůckj africkém od předhoří Blanc až k ústj řeky Gambie francouzím nawráceny byly, wyslala vláda w čerwnu 1816 fregatu a tři gine lodě, aby se w ně na nowo we gmenu gegim uvažaly. Wyprawa tato byla wšim dostatečně zapatřena, a mimo korábnjky bralo se s nj i množství učených, umělců, rolnjků, zahrábnjků, kowlopů, kterjžto spolu s wogstem as 400 osob obnášeli. Zpráwa nad koráby byla swěřena p. de Chamareys, genž 44dělowau fregatu Medusa wedl.

Nebozatek kážně a nebezpečnost we plawectwji byly přičinou, že se fregata ta blízko břehu arguin-

ského na štálu narazila. Když byla zmizela wšedca naděge, by gi opět do běhu přiwedli, bylo třeba rychle na to mysliti, galk by se lid zachowal. Wšedca potrawa shledala a sneška se rychle do člunů a do prámu, genž na kwap byl stlučen. W té rychlosti ale, we kterěz hynaucej loď byli opustili, zapatřili prám ten, na něž se newwěšší byl korábnjku utell, právě newméné potrawau, ačkoli se wjna došti na něm naležalo.

Sestem bylo pět člunů, na něž se nestastnj ti lidé utekli; na jednom naležal se žubernator senegalský, na ostatnjch čtyrech druzj vocestnj; wogsko umjškilo se na prám, kterjž tjm způsobem přes 150 lidj nesc.

Člunkowé dali se na to do pluti, wlekauce prám sebau; gedwa že wšak na dwě myle od ztroskotané lodě byly poedgely, opustily gedna do druhé prám, hledagice samy ochráněnj swého. Zatjm šel gij prám na půl čtwerť střemwjce we wodě a lidé byli na něm tak stěsněni, že sebau nitdo ani hnauti nesměl. We strašlivém tomto stawu nechtěl gestě nitdo uwěřiti, že opustěni gšau, až pak konečně pozorowali, galkže člunky w dálce mizegi. Ted progál wšedcy strach, wšeobecny zmatek nastal, a toliko důstognjci hleděli poněkud gestě spolectnjky své těšiti; a wšak brzo počali tež oni zoufati, shledawše, že ani mořské mapy, ani busoly (kompasu) nemagi. W krátce nastal i nebozatek potrawy a s njm hlad a hrozné geho následky; neboť na celém prámu naležalo se nic wjce nežli 25 liber sucharu (cwjbařku), kterjž po stromných kauřách mezi sebau dělili.

Nastala noc, počalo se bauřiti, a wlny zmjtalj se zewjšad nade pramicj, tak že bjdnjci tito, z konce na konec wrháni, břemen držeti se museli, w newstálem gšauce nebezpečj, smeknutu býti we propast mořskau.

Přistj noc byla gestě strašlivějšj. Když na konec dne i poslednj naděge nawrácení se lodj byla zmizela, zmocnila se při smrtánj bauřiwost wšeho lidu, gewje se diwofym rykem. Wogáci a korábnjci, magice se za přeswědceny, že ginj žurěj moci wlnu odolati nelze, umjnili sobě, poslednj doby žiwota swého pitjm si ošladiti. Wšedco wjno wypiwše, gali se w zausalém omámenj wražditi důstognjky své. Nastal krwawý bog; žbůgnjku bylo sice wjce, neměli wšak zbraně, a tak byli konečně přemoženi a donuceni na tolenau za odpustěnj prostiti. Když se pak gitro uřázalo, spatřilo se, že 65 buřičů zahýnalo, že strany důstognjku že ale gen dwa padli. Když ale i následugiejšho dne žádná pomoc se newyřtla, byli nestastnjci ti bjdan tak zklěeni, že se mnozi z nich hltawě do mrtwol zbithč dali, ginj poswpy a řemeny hrozli, a ginj opět giné wěci kauřali; wše to nestáčilo wšak, uřogiti hlad gegich.

Nastala třetj strašlivá noc, uplynula wšak tise, gšau toliko křikem oněch russena, gež hlad a žizeň newnestělnými trůžněmi swými mučily. Z gitra leželo opět na prámu 10 — 12 mrtwol, kterěz do moře wrženy byly mimo gednoho, gegj ti ostatnj k našicem žstawili.

Znenáhla ztenčil se počet lidj těch až na 28 osob, gichž 15 toliko sto bylo, žiwot swjg gestě na několik dnj predlaužiti; ostatnjch 13 leželo na půl mrtwých. Welikož ale žádné naprosto naděge k ochráněnj gich wjce nestáwalo, a oni předce pořáb ze stromných těch uchráněných zbytků tráwili, umjnili ostatnj do moře ge wrhnuu. Tři korábnjci wžali na se ukrutnau tuto práci. „Dowrátli gíme, dj ge-

(Zdrofotání lodě Meduzy)

den z pozůstatků, oči naše, roníce hravé slzy; ta-
to ale krutá odev odvrátila život ostatním patnácti,
kteříž po desítku tomto činně ještě šest byli straš-
plných duší stráviti, nežli vyšvebozeni došli."

Brzo na to spatřili lodici, brifu to Argusa,
genž ze Senegalu jim k pomoci vyslána byla. „Před-
stavmež sobě, pokračuje povýdatel, patnácte nešťas-
níků, všeho oděvu zbavených, pálavým sluncem
vymáhnutých, gichž deset ani hnauti sebou nemůže,
představme si je, kterak zapadlými očima svýma
hledíce se ohlížejí, rukama gance zarostlými a na
tváři magické strašnou zausalost vrym."

A to ještě příběh nešťastných těchto. Ze 150
lidí na trám veslých dostalo se gich jen 15 na kri-
tu tuto; z těch umřelo ještě w krátce šest po pří-
stupu svém do přístavu St. Louis.

Slunové dostali se toliko dva do Senegalu, osta-
tní přistáli na rozličných místech k zemi. A však i
nanich lidé byli převelmí hladem, žijí a pálsjím slun-
cem ztoráni, ačkoli toliko dva smrti sešli.

Wěda, že se na Meduse mnoho peněz nase-
žalo, odeslal negals čas na to gubernator lodici tu
zdrofotane lodi, kterážto byvši negals čas nepří-
hodnou cestou zbržena, teprwa dne 32 po opuštění